Jurisprudentie

CONCLUSIE VAN ADVOCAAT-GENERAAL
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
van 14 juli 2022 [1]

Zaak C-242/22 PPU

TL,
in tegenwoordigheid van:
Ministério Público

[verzoek van de Tribunal da Relação de Évora (rechter in tweede aanleg Évora, Portugal) om een prejudiciële beslissing]

„Prejudiciële verwijzing – Richtlijnen 2010/64/EU en 2012/13/EU – Werkingssfeer – Recht op vertolking, op vertaling en op informatie in strafprocedures – Begrip ‚essentieel processtuk' – Verklaring omtrent identiteit en verblijfplaats in een procestaal die de verdachte of beklaagde niet begrijpt – Ontbreken van vertolking en vertaling – Niet-naleving van de voorwaarden voor de opschorting van de tenuitvoerlegging van een straf door onbereikbaarheid op het opgegeven woonadres – Definitieve beschikking tot opschorting van de tenuitvoerlegging van een straf – Herroepbaarheid – Gezag van gewijsde"

1. Dit verzoek om een prejudiciële beslissing betreft de toepassing van de richtlijnen 2010/64/EU [2] en 2012/13/EU [3] op een strafprocedure waarin een Portugese rechter een persoon (hierna: „TL") met de Moldavische nationaliteit die alleen Roemeens, de officiële taal van zijn land, begrijpt, heeft veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie jaar.

2. In het veroordelende vonnis heeft de rechter besloten de tenuitvoerlegging van de straf onder bepaalde voorwaarden op te schorten. Een van die voorwaarden was dat TL bereikbaar moest zijn op het woonadres dat hij had opgegeven in de „verklaring omtrent identiteit en verblijfplaats" (hierna: „VIV"). Omdat hij niet op dat woonadres werd aangetroffen, werd de opschorting herroepen en werd TL gevangengezet om de straf uit te zitten.

3. De Tribunal da Relação de Évora (rechter in tweede aanleg Évora, Portugal) vraagt het Hof, in het licht van het feit dat er bij het afnemen van de VIV en bij andere procedurehandelingen geen tolk aanwezig was en bepaalde processtukken niet in de Roemeense taal waren vertaald, om een uitlegging van de twee voornoemde richtlijnen met betrekking tot de nietigheid van procedurehandelingen die zijn verricht zonder dat aan de vereisten daarvoor is voldaan.

[1] Procestaal: Spaans.

[2] Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures (PB 2010, L 280, blz. 1).

[3] Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het recht op informatie in strafprocedures (PB 2012, L 142, blz. 1).

I. Toepasselijke bepalingen

A. Unierecht

1. Richtlijn 2010/64

4. In artikel 1 („Voorwerp en werkingssfeer”) wordt bepaald:

„1. Deze richtlijn legt voorschriften vast met betrekking tot het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures en procedures voor de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel.

2. Het in lid 1 bedoelde recht geldt voor personen, vanaf het ogenblik waarop de bevoegde autoriteiten van een lidstaat hen er door middel van een officiële kennisgeving of anderszins van in kennis stellen dat zij ervan worden verdacht of beschuldigd een strafbaar feit te hebben begaan tot de beëindiging van de procedure, dat wil zeggen, tot de definitieve vaststelling dat zij het strafbare feit al dan niet hebben begaan, met inbegrip van, indien van toepassing, de strafoplegging en de uitkomst in een eventuele beroepsprocedure.

[…]”

5. In artikel 2 („Recht op vertolking”) wordt bepaald:

„1. De lidstaten zorgen ervoor dat een verdachte of beklaagde die de taal van de strafprocedure niet spreekt of verstaat, onverwijld door een tolk wordt bijgestaan tijdens de strafprocedure voor onderzoeks- en gerechtelijke autoriteiten, onder meer tijdens politieverhoren, alle zittingen van het gerecht en alle noodzakelijke tussentijdse zittingen.

[…]”

6. Artikel 3 („Recht op vertaling van essentiële processtukken”) bepaalt:

„1. De lidstaten zorgen ervoor dat een verdachte of beklaagde die de taal van de strafprocedure niet verstaat, binnen een redelijke termijn een schriftelijke vertaling ontvangt van alle processtukken die essentieel zijn om te garanderen dat hij zijn recht van verdediging kan uitoefenen en om het eerlijke verloop van de procedure te waarborgen.

2. De essentiële processtukken omvatten beslissingen tot vrijheidsbeneming, de tenlastelegging of dagvaarding en vonnissen.

3. De bevoegde autoriteiten besluiten per geval of andere processtukken essentieel zijn. De verdachte of beklaagde of zijn raadsman kan een met redenen omkleed verzoek met deze strekking indienen.

[…]”

2. Richtlijn 2012/13

7. In artikel 2 („Toepassingsgebied”) wordt bepaald:

„1. Deze richtlijn geldt voor personen, vanaf het ogenblik waarop de bevoegde autoriteiten van een lidstaat hen ervan in kennis stellen dat zij ervan worden verdacht of beschuldigd een strafbaar feit te hebben begaan, tot de beëindiging van de procedure, dat wil zeggen, tot de definitieve vaststelling dat zij het strafbare feit al dan niet hebben begaan, met inbegrip van, indien van toepassing, de strafoplegging en de uitkomst in een eventuele beroepsprocedure.

[…]”

8. Artikel 3 („Recht op informatie over rechten”) bepaalt:

„1. De lidstaten zien erop toe dat verdachten of beklaagden onverwijld informatie krijgen over ten minste de volgende procedurele rechten, zoals die van toepassing zijn op grond van het nationale recht, opdat deze rechten daadwerkelijk kunnen worden uitgeoefend:

[…]

d) het recht op vertolking en vertaling;

[…]”

9. In artikel 8 („Registratie en rechtsmiddelen”) wordt bepaald:

„[…]

2. De lidstaten zien erop toe dat verdachten of beklaagden of hun advocaten het recht hebben om, overeenkomstig de procedures waarin het nationale recht voorziet, het eventuele verzuim of de eventuele weigering van de bevoegde autoriteiten om informatie te verstrekken overeenkomstig deze richtlijn, aan te vechten.”

B. Portugees recht – Código de processo penal

10. Volgens artikel 57 van de Código de processo penal[4] (Portugees wetboek van strafvordering), met het opschrift „Hoedanigheid van ‚arguido’”, is een „arguido” eenieder die in het kader van een strafprocedure in staat van beschuldiging is gesteld of tegen wie een gerechtelijk vooronderzoek is gelast.

11. Artikel 61 („Procedurele rechten en plichten”), lid 1, onder h), verleent de „arguido” in elke fase van de procedure, behoudens de uitzonderingen waarin de wet voorziet, het recht om door de gerechtelijke of politieautoriteit waarvoor hij moet verschijnen in kennis te worden gesteld van zijn rechten.

[4] DL nr. 78/87 van 17 februari 1987 (hierna: „CPP”).

12. Artikel 92 („Taal van de handelingen en inschakeling van een tolk”) schrijft voor dat in procedurehandelingen, zowel schriftelijke als mondelinge, de Portugese taal moet worden gebruikt, maar dat wanneer een persoon die deze taal niet kent of niet machtig is wordt opgeroepen in het geding, hem een tolk moet worden toegewezen.

13. In artikel 113 („Algemene regels inzake kennisgevingen”) wordt in lid 10 bepaald dat kennisgevingen aan de „arguido” ook aan zijn raadsman of advocaat kunnen worden gedaan. Uitgezonderd zijn de kennisgevingen van de tenlastelegging, het besluit om een vooronderzoek te openen en de vaststelling van de datum voor het proces en de uitspraak, evenals kennisgevingen betreffende de toepassing van dwangmaatregelen, die tevens moeten worden gedaan aan de advocaat.

14. In artikel 119 („Onherstelbare nietigheden”) worden zes gronden voor onherstelbare nietigheid opgesomd, die in elke fase van de procedure ambtshalve moeten worden beoordeeld. [5]

15. Volgens artikel 120 („Nietigheden die in rechte moeten worden aangevoerd”), lid 1, moeten andere dan de in artikel 119 bedoelde nietigheidsgronden door de belanghebbende in rechte worden aangevoerd. In het tweede lid van het artikel wordt gespecificeerd om welke nietigheidsgronden het gaat. Eén ervan is het „verzuim om een tolk in te schakelen in gevallen waarin de wet dit verplicht stelt” [onder c)].

16. Volgens artikel 120, lid 3, dienen nietigheden die in rechte moeten worden aangevoerd:

– in geval van nietigheid van een door de betrokkene bijgewoonde handeling, te worden aangevoerd vóór het einde van de handeling [onder a)];

– in geval van nietigheid met betrekking tot het onderzoek of het gerechtelijk vooronderzoek, te worden aangevoerd vóór het einde van de beraadslaging over het onderzoek of, indien er geen sprake is van een gerechtelijk vooronderzoek, binnen vijf dagen na de kennisgeving van de beschikking tot sluiting van het onderzoek [onder c)].

17. In artikel 196 („Verklaring omtrent identiteit en verblijfplaats”) wordt bepaald dat de gerechtelijke of politieautoriteit van elke beklaagde een VIV verlangt. Met het oog op kennisgevingen moet deze persoon zijn verblijfplaats, de plaats waar hij werkt of een ander woonadres van zijn keuze opgeven.

18. Volgens artikel 196, lid 3, moet in de VIV worden vastgelegd dat de „arguido” in kennis is gesteld van:

– de verplichting om voor de bevoegde autoriteit te verschijnen of ter beschikking van deze autoriteit te blijven wanneer de wet dat bepaalt of wanneer hij daartoe naar behoren is opgeroepen;

[5] Die gronden, waarbij die van andere wettelijke bepalingen moeten worden opgeteld, zijn: a) het ontbreken van het aantal rechters of juryleden dat de rechtbank moet vormen, of schending van de wettelijke regels voor het bepalen van de samenstelling van het rechterlijk college of de jury, b) het ontbreken van vervolging door het openbaar ministerie, in de zin van artikel 48, of de afwezigheid van het openbaar ministerie bij handelingen waarvoor de verschijning van het openbaar ministerie is vereist, c) de afwezigheid van de beklaagde of zijn raadsman, in de gevallen waarin de wet hun respectieve verschijning vereist, d) het ontbreken van een onderzoek of een gerechtelijk vooronderzoek, in de gevallen waarin de wet dat verplicht stelt, e) schending van de bevoegdheidsregels, onverminderd het bepaalde in artikel 32, lid 2, en f) het gebruik van de modaliteit van de bijzondere procedure buiten de gevallen waarin de wet voorziet.

– de verplichting om niet van verblijfplaats te veranderen en deze niet gedurende meer dan vijf dagen te verlaten zonder kennisgeving van een nieuwe verblijfplaats of van de plaats waar hij kan worden aangetroffen;

– het feit dat deze latere kennisgevingen per eenvoudige post worden gedaan op het opgegeven woonadres, tenzij de verdachte een ander woonadres meedeelt door middel van een verzoek dat wordt neergelegd bij of per aangetekend schrijven wordt verzonden naar de griffie van de rechtbank waar de procedure op dat moment wordt gevoerd;

– het feit dat hij in geval van niet-naleving van de bepalingen van de voorgaande punten het recht heeft om zich door een advocaat te laten vertegenwoordigen in alle procedurehandelingen waarbij hij het recht of de verplichting heeft om in persoon aanwezig te zijn, alsmede bij de terechtzitting in zijn afwezigheid, in de zin van artikel 333.

19. Artikel 495 („Niet-naleving van de voorwaarden voor de opschorting”) regelt de procedures die kunnen uitmonden in herroeping van de opschorting van de straf.

II. Feiten, geding en prejudiciële vragen

20. Op 10 juli 2019 is TL, die het Portugees niet verstaat of spreekt, bij gerechtelijke beschikking aangemerkt als „arguido”.

21. Die beslissing was „in het Portugees opgesteld en in het Roemeens, de officiële taal van Moldavië, vertaald, zoals blijkt uit die, door [TL] ondertekende, beschikking”.[6]

22. Op diezelfde datum werd de VIV afgenomen, zonder tussenkomst van een tolk Roemeens en zonder dat het processtuk in die taal was vertaald.

23. In de documenten van de VIV werd vermeld dat TL in kennis was gesteld van de verplichting om voor de autoriteiten te verschijnen en om veranderingen van zijn verblijfplaats mee te delen, evenals van de gevolgen van de niet-naleving van deze verplichtingen.

24. TL was in persoon aanwezig op de terechtzitting, waar hij werd gehoord en door een raadsman werd verdedigd. Ook kon hij tijdens die procedurehandeling rekenen op de aanwezigheid van een tolk „die was ingeschakeld om de handelingen van de terechtzitting te vertalen”.

25. Bij vonnis van 11 juli 2019, dat op 26 september 2019 in kracht van gewijsde is gegaan, heeft de Tribunal judicial da comarca de Beja (rechter in eerste aanleg Beja, Portugal) TL veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie jaar, maar de tenuitvoerlegging daarvan opgeschort.

26. De Direção-Geral de Reinserção e Serviços Prisionais (directoraat-generaal voor re-integratie en gevangeniswezen, Portugal) heeft herhaaldelijk geprobeerd om TL op het in de VIV opgegeven woonadres te lokaliseren, maar zonder succes.

[6] Punt II.III van de verwijzingsbeslissing. In datzelfde punt wordt enkele regels verderop vermeld dat er geen tolk was ingeschakeld om de „arguido” bij te staan bij die handeling, noch bij het afleggen van de VIV.

27. Op 7 januari 2021 heeft de veroordelende rechter een beschikking gegeven waarbij TL werd gedagvaard om voor de rechter te verschijnen teneinde te worden gehoord in verband met de niet-naleving van de hem bij de opschorting van de straf opgelegde voorwaarden. Op 12 januari 2021 werd aan TL bij aangetekende brief een dagvaarding bezorgd op het in de VIV opgegeven woonadres. Op 6 april 2021 werd langs dezelfde weg een nieuwe dagvaarding aan hem bezorgd.

28. TL is op de in de dagvaardingen vermelde datum niet voor de rechter verschenen.

29. Op 9 juni 2021 heeft de Tribunal judicial da comarca de Beja een beschikking gegeven waarbij de opschorting van de tenuitvoerlegging van de straf van TL werd herroepen en een aanhoudingsbevel tegen hem werd uitgevaardigd.

30. Deze beschikking tot herroeping, die was opgesteld in het Portugees en niet was vertaald in het Roemeens, is op 25 juni 2021 betekend op het in de VIV opgegeven adres en tevens aan de advocaat van TL. Nadat er niet binnen de gestelde termijn tegen de beschikking was opgekomen, is die beschikking op 20 september 2021 in kracht van gewijsde gegaan.

31. Op 30 september 2021 is TL aangehouden om zijn gevangenisstraf uit te zitten. Sedert die datum bevindt TL zich in hechtenis.

32. Op 11 oktober 2021 heeft TL een nieuwe advocaat in de arm genomen, en op 18 november 2021 heeft hij een verzoekschrift ingediend waarin hij verzocht om nietigverklaring van de beschikking waarbij hij als „arguido" was aangemerkt, van de VIV, van de beschikking waarbij hij werd gedagvaard om te verschijnen om opheldering te geven over de omstandigheden omtrent de niet-naleving van de voorwaarden voor de opschorting van de tenuitvoerlegging van de straf, van de pogingen tot betekening en van de beschikking tot herroeping van die opschorting.

33. Ter onderbouwing van zijn verzoek tot nietigverklaring van die handelingen verklaarde TL de kennisgevingen niet te hebben ontvangen omdat hij zijn verblijfplaats had gewijzigd. Hij had die wijziging niet gemeld omdat hij niet wist dat hij daartoe verplicht was, zoals hij ook niet bekend was met de gevolgen die aan dat verzuim waren verbonden, daar de VIV niet in het Roemeens was vertaald.

34. Het openbaar ministerie verzette zich tegen de vordering tot nietigverklaring met het argument dat de gewraakte gebreken hooguit tot relatieve nietigheid als bedoeld in artikel 120 CPP konden leiden, maar dat de handelingen waren betekend aan de advocaat van TL, die daartegen niet binnen de daartoe gestelde termijn was opgekomen.

35. Bij beschikking van 20 november 2021 heeft de veroordelende rechter het verzoek tot nietigverklaring afgewezen op de volgende gronden [7]:

– De gebreken die bestaan uit het ontbreken van bijstand door een tolk en het niet vertalen van de VIV en de beschikking tot herroeping van de opschorting van de straf van TL, vormen gebreken die relatieve nietigheid meebrengen en alleen in rechte kunnen worden aangevoerd door uitoefening van de wettelijk vastgestelde rechtsmiddelen. Na het verstrijken van de termijnen voor het gebruik van deze rechtsmiddelen worden deze gebreken geacht te zijn hersteld.

[7] Punt I.II van de verwijzingsbeslissing.

– TL heeft het proces in persoon bijgewoond, is gehoord en is bijgestaan door een advocaat. Zijn recht om een standpunt in te nemen over elke beslissing die hem persoonlijk zou kunnen raken werd geëerbiedigd en kon door zijn advocaat worden uitgeoefend. Zijn advocaat heeft alle kennisgevingen van de procedurehandelingen die in de loop van de procedure zijn verricht ontvangen, met name de kennisgeving van de straf, de beschikking tot vaststelling van de hoorzitting om de naleving van de voorwaarden voor de opschorting van de straf te beoordelen, en de beschikking tot herroeping daarvan.

– Alle betekende beslissingen zijn in gezag van gewijsde gegaan, omdat er geen beroep tegen is ingesteld, zodat elke procedurefout moet worden geacht te zijn hersteld.

36. Tegen deze beschikking heeft TL hoger beroep ingesteld bij de Tribunal da Relação de Évora, die het Hof de volgende prejudiciële vraag heeft gesteld:

„Kunnen de artikelen 1 tot en met 3 van richtlijn [2010/64] en artikel 3 van richtlijn [2012/13] van het Europees Parlement en de Raad, op zichzelf beschouwd of gelezen in samenhang met artikel 6 EVRM [(Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden)], aldus worden uitgelegd dat zij zich niet verzetten tegen een bepaling van nationaal recht op grond waarvan het verzuim om een tolk in te schakelen en een vertaling van essentiële procedurehandelingen te verstrekken aan een verdachte die de procestaal niet verstaat, wordt bestraft met relatieve nietigheid, die in rechte moet worden aangevoerd, en op grond waarvan dergelijke gebreken door tijdsverloop kunnen worden hersteld?”

III. Procedure bij het Hof

37. Het verzoek om een prejudiciële beslissing is op 6 april 2022 ingekomen ter griffie van het Hof.

38. Op 12 mei 2022 heeft het Hof gevolg gegeven aan het verzoek om behandeling van de prejudiciële verwijzing volgens de spoedprocedure.

39. TL, de Portugese regering en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend. Alleen die laatste twee werden vertegenwoordigd op de terechtzitting van 27 juni 2022.

IV. Beoordeling

A. Opmerking vooraf – Afbakening van het voorwerp van het geding

40. Hoewel TL heeft verzocht om nietigverklaring van andere handelingen van de strafprocedure[8], zijn de drie procedurehandelingen waarop de verwijzende rechter zijn aandacht concentreert: a) de VIV; b) de beschikking waarbij TL is gedagvaard om opheldering te verschaffen over de omstandigheden van de niet-naleving van de voorwaarden voor de opschorting van de straf, en c) de herroeping van die opschorting.[9]

[8] In concreto van de beschikking tot vaststelling van de hoedanigheid van „arguido” en van de dagvaardingen om te verschijnen (zie punt 32 van deze conclusie).

[9] De rechter in eerste aanleg heeft zich in dezelfde zin uitgesproken, ervan uitgaande dat TL zich beroept op de nietigheid van de VIV, van de kennisgeving overeenkomstig artikel 495, lid 2, CPP, in het Portugees, en van de beschikking tot herroeping van de opschorting van de straf.

41. In het verzoek om een prejudiciële beslissing wordt uitgegaan van de volgende premissen:

– De relevante bepalingen van de richtlijnen 2010/64 en 2012/13 zijn van toepassing op het geding, ook al zijn die richtlijnen niet in nationaal recht omgezet. [10]

– De aangevoerde bepalingen hebben een „verticale rechtstreekse werking", als duidelijke, nauwkeurig omschreven en onvoorwaardelijke regels die particulieren rechten verlenen.

– De drie in punt 40 bedoelde handelingen kunnen als „essentiële processtukken" van de strafprocedure worden aangemerkt.

– Het verzuim om een tolk in te schakelen en de bij die handelingen behorende stukken in het Roemeens te vertalen, kwalificeert als een geval van relatieve (niet-absolute) nietigheid van de in artikel 120 CPP vermelde handelingen.

– De vraag die rijst is of, zoals de rechter van eerste aanleg heeft geoordeeld, de nietigheden wegens het ontbreken van vertolking en vertaling kunnen worden geacht te zijn „hersteld" omdat tegen de desbetreffende procedurehandelingen niet tijdig beroep is ingesteld.

B. Toepasselijkheid van de richtlijnen 2010/64 en 2012/13

1. Algemeen

42. Artikel 2 van richtlijn 2010/64 regelt het recht op mondelinge vertolking (van mondelinge verklaringen), terwijl artikel 3 het recht op schriftelijke vertaling van bepaalde essentiële processtukken vastlegt. [11]

43. Volgens artikel 3, lid 1, onder d), van richtlijn 2012/13 moeten verdachten of beklaagden onverwijld informatie ontvangen over beide rechten (op vertolking en op vertaling van essentiële processtukken).

44. Zowel artikel 1, lid 2, van richtlijn 2010/64 als artikel 2, lid 1, van richtlijn 2012/13 bepaalt het begin en het einde van de periode gedurende welke deze richtlijnen in strafprocedures moeten worden toegepast:

– Het *beginpunt* is het ogenblik waarop de bevoegde autoriteiten van een lidstaat een persoon door middel van een officiële kennisgeving of anderszins ervan in kennis stellen dat hij ervan wordt verdacht of beschuldigd een strafbaar feit te hebben begaan.

– Het *eindpunt* is dat van de „beëindiging van de procedure, dat wil zeggen, […] de definitieve vaststelling dat [die persoon] het strafbare feit al dan niet [heeft] begaan, met inbegrip van, indien van toepassing, de strafoplegging en de uitkomst in een eventuele beroepsprocedure".

[10] Volgens de verwijzingsbeslissing waren de twee richtlijnen als zodanig niet formeel omgezet in Portugees recht voordat de termijn voor de omzetting ervan was verstreken. De Commissie deelt mee (voetnoot 3 bij haar schriftelijke opmerkingen) dat zij in 2021 twee inbreukprocedures tegen Portugal heeft ingeleid wegens het niet naar behoren omzetten van beide richtlijnen. De Portugese regering heeft ter terechtzitting betoogd dat de toepassing van de voorschriften van de CPP in de praktijk overeenkomt met de inhoud van de richtlijnen 2010/64 en 2012/13.

[11] Arrest van 15 oktober 2015, Covaci (C-216/14, EU:C:2015:686, punt 30).

45. In casu is met name het *eindpunt* van de periode van toepassing van de richtlijnen 2010/64 en 2012/13 relevant, dat wil zeggen het moment van *beëindiging* van de procedure, begrepen in de zin zoals hierboven uiteengezet. Bijgevolg zijn deze twee richtlijnen niet van toepassing op de fasen ná de uitspraak van het vonnis (behalve – logischerwijs – in het geval van hoger beroep daartegen) waarbij wordt beslist of er al dan niet een strafbaar feit is begaan.

46. De „fase van de tenuitvoerlegging van de definitieve beslissing van een strafrechter betreffende een persoon die schuldig is bevonden aan een strafbaar feit" wordt derhalve door de richtlijnen 2010/64 en 2012/13 onverlet gelaten, ook al maakt die fase voor andere doeleinden deel uit van de strafprocedure.[12] Dat geldt ook als in die fase maatregelen worden uitgevaardigd die een beperking van de vrijheid van de veroordeelde inhouden, zoals de maatregel die hier aan de orde is of elke maatregel die wordt genomen in het kader van de tenuitvoerlegging van de straf in een penitentiaire inrichting (bijvoorbeeld de intrekking van verloven, de herroeping van de tenuitvoerlegging van de straf volgens een open regime of andere soortgelijke maatregelen).

47. Het Hof heeft de gelegenheid gehad om de contouren van de werkingssfeer van deze twee richtlijnen af te bakenen:

– Artikel 1, lid 1, van richtlijn 2010/64 moet aldus worden uitgelegd dat deze richtlijn niet van toepassing is op een procedure die „uit de aard der zaak [plaatsvindt] nadat definitief is vastgesteld of de verdachte of de beschuldigde het strafbare feit heeft begaan en, in voorkomend geval, *nadat* hij is veroordeeld".[13]

– Uit artikel 1 en artikel 2, lid 1, van richtlijn 2012/13 „volgt dat een procedure die niet strekt tot vaststelling van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van een persoon, niet binnen de werkingssfeer van richtlijn 2012/13 kan vallen".[14]

48. De uitsluiting van de fasen ná de uitspraak van het vonnis is geen omissie, maar een bewuste keuze van de Uniewetgever, die de door die richtlijnen erkende rechten niet heeft willen uitbreiden tot die fasen.

49. Wat betreft de tenuitvoerlegging van de straf die is opgelegd na de in het vonnis uitgesproken schuldigverklaring, verlenen de richtlijnen 2010/64 en 2012/13 aan *veroordeelden* dus niet dezelfde rechten als die welke zij aan *verdachten* of *beklaagden* toekennen.

50. Bijgevolg vallen de omstandigheden van de opschorting van de opgelegde straf, die tot de fase van de tenuitvoerlegging van het vonnis behoren (dat wil zeggen: tot een fase *na* de wijzing van het vonnis), niet onder deze richtlijnen. Om de gelaste opschorting te kunnen herroepen, vereist geen van beide richtlijnen dat de *veroordeelde* daarbij de rechten dient te genieten die deze richtlijnen beogen te beschermen.

[12] Ter ondersteuning van de tegengestelde opvatting beroept de Commissie zich op de punten 54 en 55 van het arrest van 27 mei 2019, OG en PI (Openbaar ministerie van Lübeck en van Zwickau) (C-508/18 en C-82/19 PPU, EU:C:2019:456), betreffende Europese aanhoudingsbevelen. In punt 54 van dat arrest heeft het Hof geoordeeld dat „[h]et begrip ‚procedure' dat ruim wordt opgevat, […] de strafprocedure in haar geheel [kan] bestrijken, te weten de fase die voorafgaat aan het strafproces, het strafproces zelf en de fase van de tenuitvoerlegging van de definitieve beslissing van een strafrechter betreffende een persoon die schuldig is bevonden aan een strafbaar feit".

[13] Arrest van 9 juni 2016, Balogh (C-25/15, EU:C:2016:423, punt 37). Cursivering van mij.

[14] Arrest van 16 december 2021, AB e.a. (Intrekking van een amnestieregeling) (C-203/20, EU:C:2021:1016, punt 70).

2. Hoofdgeding

51. In casu heeft het afnemen van de VIV (die de meest omstreden handeling is, omdat zij de oorzaak is van wat er in de fase van de strafopschorting is gebeurd) plaatsgevonden op een tijdstip vóór het proces en de uitspraak van het vonnis.

52. De VIV ziet niet op de „vaststelling van de strafrechtelijke aansprakelijkheid", aangezien het gaat om een handeling waarbij kennis wordt genomen van de identiteit en de verblijfplaats van de „arguido" met het oog op de betekening van de latere kennisgevingen aan hem. Evenzo is er geen reden waarom de VIV invloed zou hebben op de beslissing of die verdachte zich al dan niet schuldig heeft gemaakt aan de strafbare feiten die hem ten laste worden gelegd.

53. De VIV kan echter aanzienlijke gevolgen hebben voor wie gedwongen wordt tot het afleggen van die verklaring [15], waarvan de werking zich uitstrekt tot zowel de vervolging bij verstek van de beklaagde [die mogelijk is op grond van artikel 196, lid 3, onder d), CPP, indien hij de uit de VIV voortvloeiende verplichtingen niet nakomt] als de herroeping van de opschorting van de opgelegde straf, welke laatste handeling in casu aan de orde is. [16]

54. In de onderhavige zaak blijkt de herroeping van de opschorting van de straf van TL onlosmakelijk verbonden te zijn met de gebreken van de VIV: beide elementen moeten in hun onderlinge samenhang worden bezien, om geen vertekend beeld van het verloop van de strafprocedure te krijgen. [17]

55. In deze context, en gelet op de gevolgen van de VIV voor de verdere procedure, is het logisch dat de verwijzende rechter het belang ervan benadrukt en de VIV als een essentieel processtuk aanmerkt. De vertaling ervan is onontbeerlijk om te waarborgen dat verdachten of beklaagden die de taal van de strafprocedure niet spreken of begrijpen het recht op verdediging ten volle kunnen uitoefenen en om een eerlijk verloop van de procedure te waarborgen [artikelen 47 en 48 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest")].

56. Wanneer de VIV wordt bekeken vanuit het perspectief van de beslissingen waarmee zij in de onderhavige zaak verband houdt (inzonderheid de herroeping van de opschorting van de straf en de daaropvolgende gevangenzetting), stel ik vast dat TL had moeten beschikken over: a) een tolk, die hem in staat zou hebben gesteld om kennis te nemen van de verplichtingen die hem in het kader van die handeling werden opgelegd, evenals van de consequenties van de niet-nakoming daarvan, en b) de vertaling van de VIV in een taal die hij begreep.

57. Resumerend ben ik van oordeel dat:

– artikel 1, lid 2, van richtlijn 2010/64 en artikel 2, lid 1, van richtlijn 2012/13 in beginsel niet van toepassing zijn op procedurehandelingen die tijdens de tenuitvoerlegging van een vonnis plaatsvinden en die tot doel hebben de beslissing tot opschorting van de vrijheidsbenemende straf te herroepen;

– deze bepalingen echter moeten worden toegepast wanneer die procedurehandelingen voortvloeien uit de niet-naleving (in een fase vóór het vonnis) van een in de VIV opgelegde

[15] In de CPP wordt de VIV aangemerkt als een „dwangmaatregel".

[16] In geval van veroordeling worden de rechtsgevolgen van de VIV gehandhaafd totdat de straf is uitgezeten.

[17] Een soortgelijk verband tussen procedurehandelingen kan worden gesignaleerd in het arrest van 12 oktober 2017, Sleutjes (C-278/16, EU:C:2017:757, punten 30 en 31).

verplichting, waarvan de „arguido" de consequenties niet kon kennen omdat hij de taal waarin de VIV was opgesteld niet beheerste en de inhoud ervan niet was vertaald.

C. Rechtstreekse werking van de richtlijnen 2010/64 en 2012/13

58. De verwijzende rechter beschouwt het als een vaststaand feit dat artikel 2, lid 1, en artikel 3, lid 1, van richtlijn 2010/64 en artikel 3, lid 1, onder d), van richtlijn 2012/13 rechtstreekse werking hebben.

59. Ik deel die beoordeling, aangezien voornoemde bepalingen onvoorwaardelijke en nauwkeurige voorschriften bevatten die zijn gericht tot de lidstaten, waarvan de autoriteiten, en met name de gerechtelijke autoriteiten, de eerbiediging van de daarin geproclameerde rechten moeten waarborgen.

60. Die artikelen hebben bijgevolg rechtstreekse werking, zodat particulieren zich er voor de nationale rechter op kunnen beroepen.

61. Artikel 3 van richtlijn 2010/64 verwijst specifiek naar drie soorten essentiële processtukken [namelijk „beslissingen tot vrijheidsbeneming, de tenlastelegging of dagvaarding en vonnissen" (lid 2)] [18], maar laat de mogelijkheid open voor de bevoegde autoriteiten om „per geval" te beslissen „of andere processtukken essentieel zijn" (lid 3). [19]

62. Aldus bezien is artikel 3 van richtlijn 2010/64 ook een onvoorwaardelijke en nauwkeurige bepaling, al is de lijst van essentiële processtukken die in dat artikel is opgenomen niet uitputtend en kunnen ook andere dan de vermelde stukken door een gerechtelijke autoriteit als zodanig worden aangemerkt. Elke verdachte of beklaagde heeft recht op een vertaling van al deze processtukken, ongeacht onder welk lid van artikel 3 van de richtlijn zij vallen.

D. Schending van het recht op vertolking, op vertaling en op informatie over deze twee rechten

63. De verwijzende rechter erkent, net als de rechter in eerste aanleg, dat de uit richtlijn 2010/64 voortvloeiende rechten van TL op vertolking en op vertaling van essentiële processtukken in casu zijn geschonden.

64. In de verwijzingsbeslissing wordt echter weinig aandacht besteed aan de eventuele schending van het in richtlijn 2012/13 verankerde recht op informatie, ondanks dat er uitdrukkelijk naar wordt verwezen.

65. Ik zal deze twee groepen schendingen afzonderlijk behandelen.

[18] In lijn met hetgeen ik heb uiteengezet in de punten 44-50 van deze conclusie, ben ik de mening toegedaan dat onder een beslissing „tot vrijheidsbeneming" in deze context elke voorafgaand aan het vonnis gegeven beslissing moet worden verstaan, met uitsluiting dus van beslissingen die ter tenuitvoerlegging daarvan worden gegeven. Anders zou de werkingssfeer van richtlijn 2010/64 worden overschreden.

[19] Arrest van 15 oktober 2015, Covaci (C-216/14, EU:C:2015:686, punt 50): „Het staat derhalve aan de verwijzende rechter om vast te stellen of het verzet dat schriftelijk tegen een strafbeschikking wordt ingesteld, moet worden beschouwd als een essentieel processtuk waarvan de vertaling is vereist, waarbij hij met name rekening houdt met de kenmerken van de op de strafbeschikking in het hoofdgeding toepasselijke procedure […] en met de kenmerken van de zaak die hem is voorgelegd."

1. Recht op vertolking en recht op vertaling

66. De vaststelling door de rechter van eerste aanleg en de verwijzende rechter dat deze rechten zijn geschonden, ontslaat mij van de plicht om daar verder diep op in te gaan.

67. Wat de *vertaling* betreft, moeten verdachten of beklaagden de „essentiële processtukken" van de strafprocedure ontvangen, vergezeld van een versie in een taal die zij begrijpen. Aangezien in richtlijn 2010/64 „niet naar het nationale recht wordt verwezen, moet [dit begrip] worden beschouwd als een autonoom Unierechtelijk begrip en uniform […] worden uitgelegd op het grondgebied van de Unie". [20]

68. Ik heb reeds opgemerkt dat er voor de verwijzende rechter geen beletsel bestaat om te verklaren dat de VIV in casu het karakter van een essentieel processtuk heeft.

69. Wat de mondelinge *vertolking* betreft, moet de beklaagde die de taal van de handeling waarin hij verplicht wordt de VIV af te leggen niet kent of niet beheerst, de beschikking krijgen over een tolk die hem in staat stelt de betekenis ervan te begrijpen.

70. In werkelijkheid vloeit de verplichting om voor een VIV een tolk in te schakelen, zonder dat zich grote uitleggingsproblemen voordoen, niet alleen voort uit richtlijn 2010/64, maar ook uit de nationale regeling (artikel 92 CPP). Onder voorbehoud van toetsing door de verwijzende rechter, bieden de Portugese procedurele regels inzake vertolking de mogelijkheid om bij elke procedurehandeling het overeenkomstige recht te beschermen van de persoon die de Portugese taal niet beheerst. [21] Een andere vraag is of dit door het nationale recht zelf erkende recht in de procedurele praktijk al dan niet de facto wordt geëerbiedigd.

2. Recht op informatie

71. Ofschoon de verwijzende rechter minder aandacht besteedt aan de informatie over het recht op vertolking en vertaling in een voor de verdachte of beklaagde begrijpelijke taal, moet de toepasselijkheid ervan op de onderhavige zaak worden onderzocht.

72. Het recht op informatie houdt rechtstreeks verband met de regels van richtlijn 2010/64. [22] Die richtlijn „strekt […] ertoe het recht van een beklaagde of verdachte op vertolking en vertaling in strafprocedures te garanderen, met het oog op het verzekeren van zijn recht op een eerlijk proces". [23]

73. Het recht om te worden geïnformeerd over het recht op vertolking en vertaling wordt door artikel 3, lid 1, onder d), van richtlijn 2012/13 verleend aan elke verdachte of beklaagde.

[20] Arrest van 3 september 2014, Deckmyn en Vrijheidsfonds (C-201/13, EU:C:2014:2132, punt 15).

[21] Artikel 92 CPP ziet uitsluitend op vertolking, niet op (schriftelijke) vertaling. Het opvullen van deze lacune, in het licht van richtlijn 2010/64, zou geen buitensporige moeilijkheden met zich mee moeten brengen wanneer het beginsel van een richtlijnconforme uitlegging wordt toegepast, waardoor de regel van dat artikel zich naar analogie zou uitstrekken tot de vertaling van de stukken die essentieel zijn voor de procedure, zoals de Portugese regering ter terechtzitting heeft gepostuleerd. De exegese van artikel 92 van het CPP is evenwel een exclusieve bevoegdheid van de Portugese rechters.

[22] Overweging 25 van richtlijn 2012/13.

[23] Overweging 14 van richtlijn 2010/64. In de opsomming van procedurele rechten in artikel 3, lid 1, van richtlijn 2012/13, die een cumulatief karakter heeft, speelt het recht op vertolking en vertaling een fundamentele instrumentele rol: zonder deze rechten kan de informatie over de overige rechten haar nuttig effect verliezen.

74. Het Portugese strafvorderingsrecht maakt het mijns inziens mogelijk om dit recht op informatie te eerbiedigen door artikel 61, lid 1, onder h), CPP correct toe te passen. Zoals reeds is opgemerkt, zijn eventuele gebreken niet te wijten aan de regel zelf, maar aan de praktijk bij de toepassing ervan.

75. Aangezien artikel 61, lid 1, onder h), CPP aan de „arguido" het recht toekent om door de gerechtelijke of politieautoriteit waarvoor hij moet verschijnen in kennis te worden gesteld van zijn rechten, moet de uitlegging ervan in overeenstemming met richtlijn 2012/13 leiden tot de gevolgtrekking dat die autoriteiten die persoon ervan in kennis moeten stellen dat hij krachtens richtlijn 2010/64 zal kunnen beschikken over vertolking en vertaling.

76. Hoewel het aan de verwijzende rechter staat om dit vast te stellen, wijst in casu alles erop dat dit recht op informatie is geschonden vanaf het moment dat de VIV werd afgenomen zonder tussenkomst van een tolk Roemeens. Het ontbreken van een dergelijke tolk heeft ertoe geleid dat TL niet kon weten op welke rechten hij zich bij die gerechtelijke handeling kon beroepen.

E. Nietigheid die inherent is aan een schending van de in de richtlijnen 2010/64 en 2012/13 erkende rechten

77. De richtlijnen 2010/64 en 2012/13 bevatten geen enkele regel op grond waarvan een schending van de daarin erkende rechten onontkoombaar moet leiden tot *absolute nietigheid* van de handelingen in een strafprocedure waarin die schending is begaan.

78. Volgens vaste rechtspraak van het Hof „is het, bij gebreke van regels van de Unie ter zake, aan de nationale rechtsorde van elke lidstaat om, overeenkomstig het beginsel van procedurele autonomie, de procedurele regelingen voor gerechtelijke procedures vast te stellen ter vrijwaring van de rechten die de justitiabelen aan het recht van de Unie ontlenen, op voorwaarde evenwel dat zij niet minder gunstig zijn dan die welke gelden voor soortgelijke situaties die onder het nationale recht vallen (gelijkwaardigheidsbeginsel) en dat zij de uitoefening van de door het recht van de Unie verleende rechten in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk maken (doeltreffendheidsbeginsel)".[24]

79. In casu is het dus van belang dat de nationale regels beklaagden en verdachten de mogelijkheid garanderen om juridisch te reageren op een schending van de in de richtlijnen 2010/64 en 2012/13 verankerde rechten, opdat deze rechten kunnen prevaleren.

80. Blijkens de verwijzingsbeslissing wordt in de CPP bepaald dat de schending van die rechten de (relatieve) nietigheid van de desbetreffende procedurehandelingen met zich meebrengt, die door de betrokkenen in rechte moet worden aangevoerd.

[24] Deze beginselen zijn in herinnering gebracht in de punten 41-44 van het arrest van 2 maart 2021, Prokuratuur (Voorwaarden voor toegang tot elektronische-communicatiegegevens) (C-746/18, EU:C:2021:152), en bekrachtigd in het arrest van 5 april 2022, Commissioner of An Garda Síochána e.a. (C-140/20, EU:C:2022:258, punt 127). Beide arresten hadden betrekking op de toelaatbaarheid van bepaalde in strijd met de EU-regels verkregen bewijzen in strafprocedures. Deze rechtspraak kan mutatis mutandis worden toegepast op andere schendingen van Unierechtelijke bepalingen die van toepassing zijn op strafprocedures.

81. In het bijzonder is relatieve nietigheid volgens artikel 120, lid 2, onder c), CPP de sanctie die is voorzien voor verzuim om een tolk in te schakelen wanneer de wet (in dit geval de richtlijn) dat verplicht stelt. Zoals ik ten aanzien van een andere bepaling van de CPP [25] heb bepleit, zou diezelfde sanctie moeten gelden voor het ontbreken van vertaling van een document dat essentieel is voor de procedure.

82. In abstracto is het bij de artikelen 119 en 120 CPP ingevoerde strafvorderingsstelsel vanuit het oogpunt van het Unierecht naar mijn oordeel niet bezwaarlijk. Volgens het beginsel van procedurele autonomie kunnen de lidstaten de kwalificatie als „onherstelbare nietigheid" beperken tot nietigheden die voortvloeien uit bepaalde gebreken, en de kwalificatie als „nietigheden die in rechte moeten worden aangevoerd" toekennen aan die welke voortvloeien uit andere gebreken, mits de beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid worden gevrijwaard.

83. Wat deze twee beginselen betreft:

– zijn de artikelen 119 en 120 CPP van toepassing ongeacht of de gebreken in de procedurehandeling voortkomen uit een schending van een nationale regel of uit een schending van een regel van Unierecht, zodat een inbreuk op het *gelijkwaardigheidsbeginsel* is uitgesloten;

– staat niets eraan in de weg dat de nietigverklaring, als algemeen criterium, afhankelijk wordt gesteld van de betwisting van de handeling door de betrokkene. Een absolute voorwaarde voor het mogelijk maken van die betwisting (dat wil zeggen voor de eerbiediging van het *doeltreffendheidsbeginsel*) is echter dat de betrokkene met voldoende zekerheid kennisneemt van de inhoud van die handeling voor zover deze zijn belangen kan schaden.

84. Wanneer de beklaagde of verdachte niet in staat is de betekenis van voornoemde procedurehandeling en de implicaties ervan te begrijpen omdat hij de taal van de strafprocedure niet kent, zijn de mogelijkheden om die handeling op doeltreffende wijze te betwisten teneinde de (relatieve) nietigheid ervan te doen gelden, illusoir.

85. Uit het voorgaande volgt dat een nationale regeling (in casu artikel 120 CPP) die de betwisting van een nietige handeling waarvan de inhoud – bij gebreke van vertolking en vertaling in een taal die de betrokkene beheerst – niet kan worden begrepen door de persoon tot wie zij is gericht, aan een termijn onderwerpt, in de regel niet in overeenstemming is met het doeltreffendheidsbeginsel.

86. In dat geval vereist de doeltreffendheid van het door richtlijn 2010/64 beschermde recht op vertolking en vertaling en van het door richtlijn 2012/13 gewaarborgde recht op informatie dat de termijn voor het betwisten van de relatief nietige handeling begint te lopen vanaf het moment waarop de betrokkene volledig kennis heeft genomen van de inhoud ervan, in een taal die hij begrijpt. [26]

[25] Zie voetnoot 21 van deze conclusie. De Commissie huldigt dezelfde opvatting (punt 31 van haar schriftelijke opmerkingen) en voegt daaraan toe dat „de verwijzende rechter zich lijkt te baseren op het beginsel dat deze bepaling [artikel 120, lid 2, onder c), CPP] naar analogie kan worden toegepast op het ontbreken van vertaling".

[26] Ter terechtzitting heeft de Portugese regering niet alleen verklaard dat de CPP dit toelaat, maar ook dat de rechter, indien er volgens hem sprake is van een inbreuk als die welke zich in casu heeft voorgedaan, passende maatregelen moet nemen om de gesignaleerde gebreken te herstellen.

87. Anders zouden artikel 6 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, waarnaar de verwijzende rechter verwijst, en de artikelen 47 en 48 van het Handvest, waarin het recht op een eerlijk proces en de eerbiediging van het recht op verdediging van de verdachte zijn neergelegd, worden geschonden. [27]

F. Nietigheid en bijstand door een advocaat

88. Hoewel de vraag van de verwijzende rechter zich volgens de letterlijke strekking ervan beperkt tot de eventuele onverenigbaarheid met de richtlijnen 2010/64 en 2012/13 van een regel van nationaal recht die het ontbreken van vertolking en vertaling van essentiële processtukken bestraft met relatieve nietigheid, zijn in het geding en ter terechtzitting andere factoren naar voren gebracht die relevant kunnen zijn voor het geven van een nuttig antwoord aan die rechter.

89. De eerste factor is dat TL, blijkens de verwijzingsbeslissing, is bijgestaan door een advocaat aan wie de fundamentele beslissingen (waaronder de beschikking tot herroeping van de opschorting van de straf) zijn betekend en die daartegen geen beroep heeft ingesteld. [28]

90. De advocaat van TL had elk van die beslissingen binnen de daartoe gestelde termijn kunnen aanvechten op grond van nietigheid aangezien haar cliënt, juist wegens het ontbreken van vertolking en vertaling van de processtukken, niet bekend kon zijn met de verplichtingen die hij op zich nam bij het afleggen van de VIV.

91. De tussenkomst van de advocaat wordt met name voorzien in artikel 8, lid 2, van richtlijn 2012/13: verdachten of beklaagden, *of hun advocaten*, hebben het „recht […] om, overeenkomstig de procedures waarin het nationale recht voorziet, het eventuele verzuim of de eventuele weigering van de bevoegde autoriteiten om informatie [over hun recht op vertolking en op vertaling] te verstrekken […] aan te vechten”.

92. Het aanvechtingsrecht wordt derhalve niet alleen toegekend aan de verdachte of beklaagde, maar ook aan zijn advocaat, overeenkomstig de nationale regels. Hoewel de uitlegging van deze laatste regels een bevoegdheid van de verwijzende rechter is, lijkt alles erop te wijzen dat zij in overeenstemming zijn met voornoemde bepaling van richtlijn 2012/13.

93. De tweede factor, die verband houdt met de vorige, is dat de passiviteit van de advocaat van TL ertoe heeft geleid dat procedurehandelingen die belastend waren voor haar cliënt (met name de beschikking tot herroeping van de opschorting van de straf) niet zijn aangevochten, ondanks hun evidente nietigheid. [29]

94. Ik wil eraan herinneren dat het in dit verband, los van de bijstand door de advocaat, aan de gerechtelijke autoriteit staat om te waarborgen dat de verdachte of beklaagde (in casu de „arguido”) toereikende informatie ontvangt over zijn recht op vertolking en op vertaling. Het

[27] In overweging 5 van richtlijn 2010/64 kan het volgende worden gelezen: „Deze richtlijn eerbiedigt deze rechten en moet dienovereenkomstig worden uitgevoerd.”

[28] Ter terechtzitting heeft zowel de Commissie als de Portugese regering daarentegen verklaard dat er bij het afnemen van de VIV geen bijstand door een advocaat is verleend. De verwijzende rechter zal dit moeten verifiëren.

[29] Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft geoordeeld dat een verdachte of beklaagde krachtens artikel 6, lid 3, onder c), EVRM recht heeft op rechtsbijstand die praktisch en effectief is en niet theoretisch of illusoir. Van effectieve rechtsbijstand kan geen sprake zijn wanneer de gemachtigde advocaat zich aan zijn verplichtingen onttrekt. Zie arrest EHRM van 26 juli 2011, Huseyn e.a. tegen Azerbaidjan (CE:ECHR:2011:0726JUD003548505), § 180.

recht om die informatie te verkrijgen vloeit rechtstreeks voort uit artikel 3 van richtlijn 2012/13, is neergelegd in artikel 61 CPP en erkent de verdachte of verdachte als betrokkene, ongeacht of hij al dan niet wordt bijgestaan door een advocaat.

95. De bijstand door de advocaat ontslaat de gerechtelijke autoriteiten, of indien van toepassing de politieautoriteiten, dus niet van de plicht om de betrokkene in kennis te stellen van zijn recht op vertaling van de essentiële stukken van de strafprocedure en op vertolking, in een taal die hij begrijpt, van de mondelinge verklaringen. [30]

G. Gezag van gewijsde

96. Ingeval het Portugese strafvorderingsstelsel niet voorziet in mechanismen voor de *herziening* [31] van handelingen die onderhevig zijn aan relatieve nietigheid en gezag van gewijsde hebben verkregen, staat het aan de verwijzende rechter om na te gaan of het nog steeds mogelijk is om een nietige beslissing als die welke hier aan de orde is te *heroverwegen* teneinde de verenigbaarheid van de daaruit resulterende situatie met het Unierecht te herstellen. [32]

97. Zonder bij die beoordeling in de plaats van de verwijzende rechter te willen treden, vraag ik mij af of de herroeping van de opschorting van de veroordeling tot een vrijheidsbenemende straf daadwerkelijk de kenmerken van gezag van gewijsde heeft, dan wel kan worden gewijzigd omwille van de beginselen van de voorwaardelijke opschorting van de straf.

98. In algemene zin zijn deze beginselen geïnspireerd op het oogmerk om de penitentiaire respons op bepaalde misdrijven te beperken indien er een redelijk vooruitzicht op toekomstige reclassering bestaat en het aannemelijk is dat de veroordeelde verder geen strafbare feiten zal plegen. De rechterlijke instanties beschikken, ook weer in algemene zin, over ruime bevoegdheden om in het licht van veranderende omstandigheden te beoordelen of de straf op enig moment dient te worden opgeschort, zonder noodzakelijkerwijs gebonden te zijn door eerdere beslissingen die zijn gegeven op basis van factoren die op dat moment van toepassing waren.

99. Vanuit dit oogpunt denk ik niet dat het voor de rechter die, zonder de betrokkene te hebben gehoord, de herroeping van de opschorting van zijn straf heeft gelast, een probleem zal opleveren om op een later ogenblik – op verzoek van de betrokkene en na diens redenen voor de niet-naleving van de VIV te hebben gehoord – te beslissen om de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf opnieuw op te schorten.

[30] Ter terechtzitting heeft de Portugese regering erop gewezen dat de tussenkomst van een advocaat niet kan dienen als vervanging van de in artikel 63, lid 1, CPP vervatte noodzaak om bepaalde procedurehandelingen persoonlijk aan de verdachte of beklaagde mee te delen op een voor hem begrijpelijke wijze.

[31] Begrepen als een buitengewoon rechtsmiddel waarmee, in sommige rechtsstelsels, om gegronde redenen kan worden opgekomen tegen definitieve procedurehandelingen.

[32] Zoals de Portugese regering ter terechtzitting heeft aangevoerd, beschikt de veroordelende rechter over die bevoegdheden, ook al is er niet tijdig beroep ingesteld.

100. Door op die manier te handelen zou de rechter die de veroordeling heeft opgeschort zich, behoudens alle verschillen, kunnen laten inspireren door de criteria die ingevolge richtlijn (EU) 2016/343 [33] van toepassing zijn op de heropening van een strafprocedure wanneer de veroordeelde bij verstek is berecht. [34]

101. Het is juist dat richtlijn 2016/343, wat het recht om aanwezig te zijn bij het proces betreft, niet van toepassing is op de opschorting van de straf (die per definitie na het proces plaatsvindt). Wanneer er evenwel, zoals in casu, sprake is van een geschil over een procedurele beslissing tot vrijheidsbeneming en de betrokkene, buiten zijn schuld, niet in kennis kon worden gesteld van zijn recht om te worden gehoord voordat die beslissing werd gegeven [35], bevat richtlijn 2016/343 mijns inziens criteria die naar analogie kunnen worden geëxtrapoleerd naar deze zaak.

102. De toepassing van die criteria in het geval van een persoon die buiten zijn wil niet op de zitting over de herroeping van de opschorting van zijn straf is verschenen (doordat hij de taal van de procedure niet kent en niet over vertaling en vertolking heeft kunnen beschikken en als gevolg daarvan niet bekend was met de verplichtingen die uit de VIV voortvloeide), zou betekenen dat zodra die procedure is voltooid en nadat de betrokkene is gelokaliseerd, deze in kennis moet worden gesteld van de handelingen die in zijn afwezigheid zijn verricht. Daarna kan hij alsnog beslissen om ofwel de wettigheid van die handeling niet met een beroep op dit verzuim aan te vechten, ofwel te verlangen dat die handeling wordt overgedaan, zodat hij alsnog aan de procedure kan deelnemen. [36]

103. Deze overwegingen brengen mij tot de conclusie dat de bescherming die in het belang van de rechtszekerheid wordt geboden door de onomkeerbaarheid die inherent is aan het gezag van gewijsde, zich niet uitstrekt tot rechterlijke beslissingen als de onderhavige, die zijn gegeven in afwezigheid van de betrokkene, wanneer deze laatste, buiten zijn schuld, niet op de hoogte was van de verplichting (om niet van woonadres te veranderen) waarvan de niet-naleving tot zijn vrijheidsbeneming heeft geleid.

104. Indien de verwijzende rechter, in afwijking van het voorgaande, eraan vasthoudt dat de litigieuze rechterlijke beslissingen gezag van gewijsde hebben, moet hij nagaan in hoeverre de res judicata een onoverkomelijke hindernis vormt voor de toepassing van de regels van Unierecht, waarvan de schending door de verwijzende rechter zelf wordt erkend.

105. In de rechtspraak van het Hof heeft de behandeling van het gezag van gewijsde als een beperking van het primaat van de toepassing van het Unierecht in mijn ogen nog niet voldoende rijpheid bereikt om alle door die instelling opgeworpen twijfels weg te nemen in het geval van nationale beslissingen die strijdig zijn met het Unierecht. [37]

[33] Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 9 maart 2016 betreffende de versterking van bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld en van het recht om in strafprocedures bij de terechtzitting aanwezig te zijn (PB 2016, L 65, blz. 1).

[34] Zie arrest van 19 mei 2022, Spetsializirana prokuratura (Proces van een gevluchte beklaagde), C-569/20, EU:C:2022:401, betreffende de toepassing van richtlijn 2016/343 op bij verstek veroordeelde personen.

[35] Artikel 495, lid 2, CPP vereist dat de veroordeelde wordt gehoord voordat een beslissing over de naleving van de voorwaarden voor de opschorting van de straf wordt genomen.

[36] Dit is de situatie die zich voordeed in het geding dat is beslecht bij het arrest van 13 februari 2020, Spetsializirana prokuratura (Terechtzitting in afwezigheid van de beklaagde) (C-688/18, EU:C:2020:94, punt 49).

[37] Zie Turmo, A., „National *res judicata* in the European Union: revisiting the tension between the temptation of effectiveness and the acknowledgement of domestic procedural law", *Common Market Law Review*, 2021, deel 58, nr. 2, blz. 361-390.

106. In een eerste benadering heeft het Hof aanvaard dat de waarde van het gezag van gewijsde, als uitvloeisel van het rechtszekerheidsbeginsel, kan prevaleren boven andere overwegingen met betrekking tot de schending van de Unieregels, zodat definitieve rechterlijke beslissingen, die dat zijn omdat zij niet binnen de wettelijk voorgeschreven termijn zijn aangevochten, onaanvechtbaar zijn geworden. [38]

107. Sedert het arrest Lucchini [39] heeft het Hof echter met grotere duidelijkheid uitzonderingen op de absolute prevalentie van het gezag van gewijsde ingevoerd, waarbij het de relevantie van de beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid, die de wisselwerking tussen het Unierecht en de uit hoofde van hun procedurele autonomie vastgestelde regels van de lidstaten beheersen, heeft uitgebreid naar deze context. [40]

108. In recente arresten heeft het Hof [41] de draagwijdte van de uitzonderingen op de onomkeerbaarheid van nationale rechterlijke beslissingen die in kracht van gewijsde zijn gegaan verruimd, juist door te verwijzen naar het doeltreffendheidsbeginsel, teneinde de niet-toepassing van regels van Unierecht te vermijden. [42]

109. Ten aanzien van het doeltreffendheidsbeginsel vereist de rechtspraak van het Hof dat de nationale regels worden onderzocht en dat hun plaats in de procedure als geheel wordt afgewogen. „In voorkomend geval moet rekening worden gehouden met de beginselen die aan het betrokken nationale stelsel van rechtspraak ten grondslag liggen, zoals de *bescherming van de rechten van de verdediging*, het rechtszekerheidsbeginsel en het goede verloop van de procedure […].” [43]

110. In omstandigheden als die in casu, waarin de schending van het Unierecht tegelijkertijd een schending inhoudt van artikel 47 en artikel 48, lid 2, van het Handvest, die het recht op een eerlijk proces en de eerbiediging van het recht op verdediging van de verdachte of beklaagde garanderen, moet de nationale rechter ervoor zorgen dat deze rechten niet inhoudsloos worden en dient hij binnen zijn eigen rechtsorde de procedurele oplossing te vinden die deze rechten doeltreffend maakt.

[38] Het Hof heeft herinnerd aan „het belang dat het beginsel van het gezag van gewijsde zowel in de rechtsorde van de Unie als in de nationale rechtsorden heeft. Om zowel de stabiliteit van het recht en van de rechtsbetrekkingen als een goede rechtspleging te garanderen, is het immers van belang dat rechterlijke beslissingen die definitief zijn geworden […] nadat de beroepstermijnen zijn verstreken, niet meer opnieuw aan de orde kunnen worden gesteld […].” Arrest van 6 oktober 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punt 28).

[39] Arrest van 18 juli 2007 (C-119/05, EU:C:2007:434, punt 63): het Unierecht „verzet [zich] tegen de toepassing van een bepaling van nationaal recht waarin het beginsel van het gezag van gewijsde is neergelegd, zoals artikel 2909 van het Italiaanse burgerlijk wetboek, voor zover toepassing daarvan in de weg staat aan de terugvordering van staatssteun die in strijd met het gemeenschapsrecht is verleend en waarvan de onverenigbaarheid met de gemeenschappelijk markt bij een definitief geworden beschikking van de Commissie is vastgesteld”.

[40] Arrest van 10 juli 2014, Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067, punt 54): „[B]ij gebreke van een gemeenschapsregeling ter zake, [is het] krachtens het beginsel van de procedurele autonomie van de lidstaten een zaak van de interne rechtsorde van die staten […] hoe het beginsel van het gezag van gewijsde ten uitvoer wordt gelegd, met inachtneming evenwel van de beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid […].”

[41] Arresten van 2 april 2020, CRPNPAC en Vueling Airlines (C-370/17 en C-37/18, EU:C:2020:260 punten 95 en 96), en 17 mei 2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394); SPV Project 1503 e.a. (C-693/19, EU:C:2022:395); Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2022:396), en Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397).

[42] Het gelijkwaardigheidsbeginsel levert doorgaans geen problemen op: het gezag van gewijsde geldt ongeacht of het nationale recht dan wel het Unierecht wordt toegepast, waardoor een schending van dat beginsel kan worden uitgesloten.

[43] Arrest van 6 oktober 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punten 36 en 37). Cursivering van mij.

111. Ter terechtzitting heeft de Portugese regering verdedigd dat een dergelijke oplossing kan worden gevonden in de CPP zelf, op grond waarvan de veroordelende rechter de herroeping van de opschorting van de straf kan heroverwegen, ook als daartegen niet binnen de gestelde termijn beroep is ingesteld.

V. Conclusie

112. Gelet op een en ander geef ik het Hof in overweging om de Tribunal da Relação de Évora te antwoorden als volgt:

„Richtlijn 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures en richtlijn 2012/13/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het recht op informatie in strafprocedures:

– zijn niet van toepassing op procedurehandelingen die plaatsvinden na de definitieve beantwoording van de vraag of de verdachte of beklaagde het strafbare feit waarvoor hij terechtstaat heeft begaan;

– zijn echter wel van toepassing op procedurehandelingen die plaatsvinden voorafgaand aan bovengenoemde definitieve beslissing, evenals op de gevolgen die daaruit voortvloeien voor latere handelingen, wanneer in de eerstbedoelde handelingen de daaraan verbonden rechten zijn geschonden;

– staan niet in de weg aan een nationale regeling die het verzuim om een tolk in te schakelen en essentiële processtukken te vertalen, wanneer een beklaagde of verdachte de proceduretaal niet begrijpt, bestraft met relatieve nietigheid, die in rechte moet worden aangevoerd, mits: a) de redelijke termijn om de nietige handeling aan te vechten begint te lopen vanaf het moment waarop die persoon in kennis is gesteld, in een taal die hij begrijpt, van zijn recht op vertolking en op vertaling, en b) artikel 47 en artikel 48, lid 2, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, waarin het recht op een eerlijk proces en de eerbiediging van het recht op verdediging van de verdachte zijn neergelegd, worden geëerbiedigd."